

UDK:
Bibliid 1451-3188, 8 (2009)
Год VIII, бр. стр.
Изворни научни рад
Март 2009.

НЕЗВАНИЧНИ ОДНОСИ ИЗМЕЂУ УНАСУР И ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

мр Иван ДУЖИЋ*

ABSTRACT

If there had not been the influence of Spain and Portugal, which are the member states of the European Union (EU), on South American countries, the Union of South American Nations (Unión de Suramericana – UNASUR) would not have been established. Nevertheless, during the Sixties of the last century South American countries have attempted to integrate their economies into a giant entity by creating Latin American Association for Free Trade (Asociación Latinoamericana de Libre Comercio – ALALC). The failure of this attempt pointed to complexity of the South American integration process: in the next three decades of the 20th century ALALC was divided into two trade blocs. According to the author, UNASUR represents the last step towards harmonisation of different economic systems of South American countries. The subject of this paper is the integration between South American countries and its impact on EU legislation in the era of creating of UNASUR as a new subject of international relations.

Кључне речи: Интеграција и њени токови, УНАСУР, ЕУ, законодавство ЕУ, међународни односи

Европска унија и Унија јужноамеричких нација (две интеграције)

Амерички континент, односно Америка поседује неке специфичности које га чине посебним у односу на Европу и друге континенте у свету. Простор Америке од приближно 40 милиона квадратних километара је подељен на четири целине захваћене процесом интеграције. Северна, Средња, Карипска и Јужна Америка су, као подрегиони Америке, међусобно повезане противречностима када је реч о виђењу Амери-

---

* Института за међународну политику и привреду, Београд, ivan@diplomacy.bg.ac.rs

ке као јединственог подручја, односно америчког континента као две Америке – Англоамерике и Латинске Америке. Мислиоци из Сједињених Америчких Држава (САД) гледају на Америку као на јединствено подручје. Према њиховом становишту, Америка је недељиво подручје заснивања међуамеричке сарадње која се у стварности рефлектује кроз призму Удружења за слободну трговину Америке (Free Trade Association of the Americas – ФТАА). Стварање и деловање Организације америчких држава (ОАД) може представљати још један аргумент о Америци као о јединственом подручју, јер ОАД доноси и спроводи одлуке које могу имати дејство на све државе Америке. С друге стране, амерички континент није јединствено подручје јер не дели заједничку судбину постојећих држава и нема хомогене економске и културне вредности. Такво виђење Америке заступају претежно мислиоци из Карибске и Јужне Америке, чији историјски резултат представља Споразум о слободној трговини Латинске Америке и Кариба (*Tratados de libre comercio en América Latina y el Caribe*). Државе Карибске и Средње Америке су се интегрисале у посебна подручја слободне трговине, са способношћу да доносе и примењују законе који су настали као последица колективних одлука држава чланица тих подручја.¹

Државе Јужне Америке су имале потешкоћа у процесу међусобне интеграције. Наиме, за разлику од интеграције држава западног дела Европе, која је остварена углавном уз помоћ САД у идеолошкој борби против некадашњег Совјетског Савеза, интеграција држава Јужне Америке одвијала се без подршке САД или некадашњег Совјетског Савеза. Без обзира на могући парадокс: међусобну интеграцију држава Јужне Америке поткрепила је привлачна снага интеграционих процеса западног дела Европе удружена са двовековно старом идејом о уједињењу свих држава Латинске Америке у један снажан ентитет.

У јеку борбе држава Јужне Америке за независност од шпанске колонијалне власти током прве половине XIX столећа, један од бораца за независност, Симон Боливар (*Simón Bolívar*), поставио је темеље будућих процеса интеграције држава Јужне Америке када је изразио наду да ће државе Латинске Америке лакше сачувати и одбранили суверенитет ако формирају наднационални парламент, заједничку извршну власт (владу) и јединствен систем одбране.² Можда стварни значај процеса интеграције др-

---

¹ На пример, државе Средње Америке су удружене у Заједничко тржиште Средње Америке. Интернет: <http://www.sice.oas.org/trade/camertoc.asp>, од 07.04.2009.

жава Јужне Америке најбоље одсликавају речи председника Венецуеле, Уга Чавеса (Hugo Chávez), када је поводом потписивања Уставног споразума Уније јужноамеричких нација изјавио да председници дванаест држава Јужне Америке нису разговарали „о кооперацији, већ о Унији међу државама” Јужне Америке.³ Унија јужноамеричких нација или УНАСУР је наднационална унија држава Јужне Америке која представља интеграцију три посебна трговинска блока на том делу америчког континента – Андске заједнице народа, односно Андског пакта (Comunidad Andina de Naciones, CAN), Заједничког тржишта Југа (Mercado Común del Sur, MERCOSUR) и неких држава чланица Карипске заједнице и Заједничког тржишта Кариба (Comunidad y Mercado Común del Caribe).⁴ Процес интеграције у Европи и Јужној Америци представља одговор у виду стварања *интегрисаног приступа* решавању многих питања које оптерећују једну нацију, један подрегион, односно регион и свет као целину. Када се прати процес интеграције у Европи у односу на Јужну Америку, он изгледа бржи него процес интеграције међу државама Јужне Америке из три разлога: процес интеграције у Европи су подржале САД као водећа суперсила након Другог светског рата, европске државе не пате од дијаметралних економско-политичких разлика које постоје међу државама Јужне Америке и, најзад, спорови и конфликти у Јужној Америци представљају озбиљну препреку процесима интеграције у том делу Америке.

Будућност законодавства Европске уније у односу на УНАСУР

Када се расправља о значају УНАСУР-а у односу на законодавство Европске уније, посебно у сфери спољне политике, УНАСУР ће прећутно тражити да Европска унија делује јединствено према Унији јужноамерич-

---

² Посредно у: Љубомир Палигорић, „Историја Латинске Америке”, (прир.), Југословенско удружење латиноамериканста и Институт за међународну политику и привреду у Београду, Београд, 2003., стр. 127-128

³ James Suggett, “South American Nations Form New Regional Grouping: UNASUR”, <http://www.venezuelanalysis.com/print/3488>, од 04.04.2009.

⁴ Суринам и Гвајана су државе чланице Карипске заједнице и Заједничког тржишта Кариба, без обзира што припадају јужноамеричком подручју; државе чланице Заједничког тржишта Југа су Аргентина, Уругвај, Бразил, Парагвај и Венецуела; у Андску заједницу народа улазе Колумбија, Перу, Боливија и Еквадор. Детаљније информације видети на: Wikipedia, enciclopedia libre “Unión de Naciones Suramericanas”, <http://es.wikipedia.org/wiki/UNASUR>, од 02.04.2009.

ких нација зато што Савет министара спољних послова будућих држава чланица УНАСУР-а мора доносити спољнополитичке одлуке на солидарној основи како би се УНАСУР потврдио као респектабилан субјект међународних односа.

Прецизније речено, државе потписнице Уставног споразума Уније јужноамеричких нација су, ношене заједничком визијом о стварању ентитета који би био способан да унапређује и брани вредности нација Јужне Америке, формирале четири главна органа УНАСУР-а: Савет шефова држава тј, шефова влада држава, Савет министара спољних послова, Савет делегата и Генерални секретаријат (чл. 4. Уставног споразума УНАСУР).⁵ Члановима 6, 8, 9. и 10. Уставног споразума УНАСУР-а ближе су уређена питања надлежности четири главна органа УНАСУР-а. Чланом 7 Уставног споразума УНАСУР-а уређује се положај председника УНАСУР-а изабраног *pro tempore* са једногодишњим мандатом.⁶ Без обзира што Уставни споразум УНАСУР није ступио на снагу, први *pro tempore* председник УНАСУР-а је председница Републике Чиле, Мичеље Бачелет (Michelle Bachelet), са овлашћењем да, између осталог, ради на представљању годишњег програма рада УНАСУР-а Савету шефова држава, тј. шефова влада држава, као и Савету министара спољних послова (чл. 7, тач. b, Уставног споразума УНАСУР-а).⁷

Креирање спољне политике УНАСУР-а је у надлежности Савета шефова држава, тј. шефова влада држава, председника УНАСУР-а и Савета министара спољних послова. У тексту Уставног споразума УНАСУР-а може се приметити да је у вођењу спољне политике УНАСУР-а успостављено начело кооперативности и координације главних органа УНАСУР-а у коме учествују и Савет делегата, као и Генерални секретаријат.⁸ Начело кооперативности и координације у вођењу спољне политике Европске уније успостављено је одредбама Споразума из Лисабона.⁹ Наиме, према одредбама тог споразума, Европска унија води спољну политику у садејству са Саветом Европе, Европском комисијом, Високим представником

---

⁵ Andean Community – CAN, South American Union of Nations Constitutive Treaty, <http://www.comunidadandina.org/ingles/csn/treaty.htm>, p.3, од 03.04.2009.

⁶ op.cit, p.4

⁷ ibidem

⁸ op.cit, pp.4-6

⁹ European Commission, Official Journal of the European Union, C360, (ed.), European Commission, 2007, pp.23-38.

Европске уније за спољну и безбедносну политику и Европским судом правде у случају испитивања уставности у вођењу спољне (и безбедносне) политике Европске уније.¹⁰ Према мишљењу аутора, успостављено начело кооперативности и координације главних органа УНАСУР-а и Европске уније у вођењу спољне политике означава важну прекретницу наднационалних организација. Оба регионална ентитета учвршћују начело да су унутрашње политичке одлуке производ спољнополитичких одлука других субјеката међународних односа (начело *in foro interno, in foro externo*). Такође, спољнополитичке одлуке могу утицати на доношење унутрашњих политичких одлука. Државе потписнице УНАСУР-а и државе чланице Европске уније су свесне међузависности унутрашњих и спољних политичких одлука.

Брига о евентуалној неусаглашености у погледу доношења спољнополитичких одлука не би требало да постоји, будући да су сви главни органи УНАСУР-а и Европске уније учесници у дефинисању спољнополитичке ситуације која се сматра основом за доношење спољнополитичких одлука. Разлика између главних органа УНАСУР-а и Европске уније је у томе што главни органи УНАСУР-а имају задатак да делују у правцу вођења спољне, али не и одбрамбене политике. Насупрот главним органима УНАСУР-а, главни органи Европске уније делују у правцу креирања спољне и одбрамбене политике као да је реч о вези између спољне политике и политике одбране. Те две политике се додирују у случају да се спољна политика посматра као део одбрамбене политике, а одбрамбена политика може садржати елементе спољне политике у случају да одбрамбена политика захтева сарадњу с невојним чиниоцима у спољној политици. Што се тиче УНАСУР-а, одбрамбену политику држава Јужне Америке креира Савет за одбрану Јужне Америке.¹¹ Одбрамбени системи држава Јужне Америке делују солидарно у дефинисању заједничке одбрамбене стратегије и примени заједничких одлука одбрамбене политике.¹² Као што је споменуто, државе Јужне Америке немају одбрамбену политику инкорпорисану у текст Уставног споразума УНАСУР-а заједно са спољном политиком, као што је то случај с текстом Споразума из Лисабона којим се уређује устројство Европске уније.

---

¹⁰ *op.cit.*, pp.25-34

¹¹ Wikipedia, the free encyclopedia, "Union of South American Nations", <http://en.wikipedia.org/wiki/UNASUR>, од 05.04.2009.

¹² *Ibidem.*

Европска унија је успоставила незваничне односе са УНАСУР-ом због тога што одредбе УНАСУР-а нису ступиле на снагу, јер је потребна тро-четвртинска већина држава Јужне Америке да би Уставни споразум УНАСУР-а имао дејство на државе Јужне Америке које су учествовале у потписивању тог основног правног документа.¹³ Тежина постојања УНАСУР-а у односу на Европску унију је у томе што УНАСУР представља ентитет који обухвата површину од 17,25 милиона квадратних километара у коме живи близу 400 милиона људи. То је четвороструко већа површина од површине које обухвата Европска унија. Незваничне односе Европске уније са УНАСУР-ом могуће је илустровати бројем одржаних самита између Европске уније и држава Латинске Америке и Кариба. Последњи самит Европске уније и држава Латинске Америке и Кариба одржан је у главном граду Перуа. Циљ самита био је унапређење односа у области социјалне политике која представља стуб постојања Европске уније.¹⁴

Наиме, 2008. године, на Петом самиту Европске уније и држава Латинске Америке и Кариба вођена је расправа о мерама социјалне политике која се усвајају и примењују у државама потписницама Уставног споразума УНАСУР-а. Може се приметити да Европска унија делује на државе Јужне Америке у правцу усвајања социјалне политике. С друге стране, државе Јужне Америке настоје да примене европска решења за социјалне проблеме који се јављају међу државама Јужне Америке зато што знају да ће лакше и брже постићи међусобну интеграцију ако раде на усвајању социјалних програма који су инкорпорисани у текст Уставног споразума УНАСУР-а.

У члану 3. Уставног споразума УНАСУР-а наведени су посебни циљеви држава потписница УНАСУР-а који односе се на мере социјалне политике како би становништво држава Јужне Америке уживало у благодети економског раста које остварују државе потписнице УНАСУР-а.¹⁵ Ре-

---

¹³ Уставни споразум УНАСУР је предвидео да ће његове одредбе ступити на снагу након ратификације девете државе од дванаест држава Јужне Америке. Видети о томе у: Andean Community – CAN, South American Union of Nations Constitutive Treaty, <http://www.comunidadandina.org/ingles/csn/treaty.htm>, p.10, од 03.04.2009.

¹⁴ European Commission, “IV European Union-Latin America and the Caribbean Summit Declaration”, (eds.) Confédération syndicale des travailleurs des Amériques, Confederación sindical de los trabajadores de las Américas, Trade Union Confederation of the workers of the Americas; Confédération européenne des Syndicats, Confederación Europea de Sindicatos, European Trade Union Confederation; Confédération syndicale internationale, Confederación Sindical Internacional, International Trade Union Confederation, 2008, pp. 6-7.

¹⁵ *op.cit.*, pp.4-8.

шавање социјалних проблема у државама Јужне Америке умногоме ће допринети да се смање социјални конфликти. О штетном деловању социјалних конфликата на стабилност, генерално, једне државе указао је Денис Бебингтон (*Denise Bebbington*), као један од бројних предавача на недавно одржаној научној конференцији о Латинској Америци у Лидсу (*Leeds*).¹⁶

Наиме, Денис Бебингтон је, према сведочењу аутора, указао на чињеницу да економски раст Перуа није допринео да перуанско становништво ужива у благодетима тог раста због снажне спреге између компанија и друштвене елите које чине стуб перуанског друштва. Бројни штрајкови у Перуу су последица незадовољства перуанског становништва положајем у коме је оно искључено из процеса стицања личних прихода у виду плата. То се посебно односи на сектор рударства који представља окосницу економског раста Перуа. Ксимена Варнарс (*Ximena Warnaars*) је, за разлику од Дениса Бебингтона, проширила феномен социјалног конфликта на целу Латинску Америку указујући на чињеницу да баук социјалног конфликта може опстати и у овом столећу ако се не обезбеди већа партиципација друштвених класа у државама Латинске Америке, што иначе представља посебне приоритете држава потписница УНАСУР-а.¹⁷

Да би побољшала животни стандард латиноамеричког становништва, Европска унија је, својевремено, преко Европске комисије, усвојила програме обезбеђивања финансијске и техничке помоћи државама Латинске Америке.¹⁸ Резултат те помоћи коју Европска унија обезбеђује државама Латинске Америке могао би се видети кроз интензивну међурегионалну сарадњу држава потписница УНАСУР-а и држава чланица Европске уније. Целокупни односи Европске уније с државама потписницама УНАСУР-а остварују се преко Шпаније и Португалије које, као државе чланице Европске уније, настоје да репродукују искуство држава у транзицији, с превазиђеним баластом Франкове (*Francisco Franco*) и Салазарове (*Antonio Zalazar*) диктатуре, и плодове Маршаловог плана (*George Marshall*) о обнови Европе након Другог светског рата.

¹⁶ О предавању Дениса Бебингтона и Ксимене Варнарс видети на: www.polis.leeds.ac.uk/assets/files/events/timetable-panels20-2.doc

¹⁷ Andean Community – CAN, South American Union of Nations Constitutive Treaty, <http://www.comunidadandina.org/ingles/csn/treaty.htm>, p.2, од 03.04.2009.

¹⁸ На пример, Европска унија обезбеђује финансијску и техничку помоћ државама чланицама Заједничког тржишта Југа. Видети о томе: European Commission, “MERCOSUR, Regional Strategy Paper, 2007-2013”, (ed.), European Commission, E/2007/1640, 2007.

Аутор сматра да настанак два трговинска блока у Јужној Америци – Андске заједнице народа и Заједничког тржишта Југа – представља реверзибилан процес обнове и изградње на релацији Америке и Европе. Ако су САД, као једна од америчких нација, помогле у обнови и изградњи савремене Европе након Другог светског рата, чији је резултат данашња Европска унија, онда савремена Европа враћа дуг Сједињеним Америчким Државама и америчком континенту тиме што усмерава САД да дефинишу политику према интеграционим процесима у Средњој, Карипској и Јужној Америци. Важно је напоменути да су САД, заједно с Канадом и Мексиком, обухваћене процесом интеграције у Северној Америци настојањем да продубе интеграцију у оквиру Северноамеричке зоне слободне трговине. То се чини увођењем и одржавањем духа паметних граница (*smart borders*) о којима је, заједно са својим колегама, дискутовао Чарлс Џоунс (Charles Jones) на научној конференцији о Латинској Америци одржаној у Лидсу.¹⁹ Односи међу државама Америке, а посебно између САД и Латинске Америке, умногоме ће зависити од администрације САД коју води председник те државе Барак Обама (Barack Obama), као и од степена испојеног јединства држава потписница Уставног споразума УНАСУР-а у креирању унутаррегионалне политике и вођењу спољне политике према државама Америке и света, укључујући и подрегионалне трговинске блокове које постоје на америчком, евроазијском и афричком континенту, заједно са Аустралијом и Новим Зеландом.

Степен јединства држава Јужне Америке утицаће на спољнополитичко позиционирање Европске уније према државама потписницама УНАСУР-а, доношењем и применом спољнополитичких одлука према државама Јужне Америке. Те одлуке Европске уније морају бити различите у односу на спољнополитичке одлуке према државама и трговинским блоковима Азије и Африке. Генерално, историјско искуство је показало да степен јединства једне државе или савеза држава утиче на доношење спољнополитичке одлуке према тој држави, односно савезу држава. Нажалост, државе Јужне Америке не испољавају одређени степен јединства који би био респектабилан за доношење и усвајање спољнополитичких одлука од стране Европске уније и других трговинских блокова, укључујући и спољнополитичке одлуке националних држава. То је речено због неких спорова који искрсавају међу појединим државама Јужне Америке. Примера ради, према подацима Међународног суда правде (*International Court of*

---

¹⁹ О предавању Чарлса Џоунса видети на: www.polis.leeds.ac.uk/assets/files/events/timetable-panels20-2.doc.

Justice – ICJ) при Уједињеним нацијама, Колумбија и Еквадор су имале спор у вези са загађењем пограничног подручја Еквадора, када је Колумбија наредила да се ваздухопловом, односно авионом пуне отровни хербициди дуж границе и на граници према Еквадору.²⁰ С друге стране, Боливија и Венецуела су у унутрашњој политичкој кризи у смислу да је у Боливији избио државни удар (*coup d'etat*) од стране локалних округа против владе коју води Ево Моралес (*Evo Morales*).²¹ Резултат тог државног удара у Боливији је хитан састанак држава потписница УНАСУР-а у главном граду Чилеа, као и одлука боливијског парламента да усвоји закон о одржавању референдума у вези с нацртом Устава Боливије. Ту одлуку је поздравила Европска унија.²² Што се тиче Венецуеле, председник те државе, Уго Чавес, освојио је трећи мандат и то доводи Венецуелу у круг полудемократских држава.

Пошто су државе Јужне Америке државе с председничким системом владавине, поставља се питање да ли избор једне личности за председника државе може бити демократски ако се остварује више од два пута, без обзира на то што председник државе истовремено обавља дужност председника владе те државе. Новије искуство САД указује на то да једна личност не може бити изабрана више од два пута зато што улога председника државе није исто што и улога председника владе. У сваком случају, државе с председничким системом владавине суочавају се са могућношћу да прилагођавају своје унутрашње политичке системе у контексту програма политичких партија према датим околностима које се јављају као резултат међународних односа на подрегионалном, регионалном и глобалном нивоу. Европска унија не признаје политичке системе у којима је на власти једна личност изабрана више од два пута. Државе Јужне Америке имају могућност да раде на стварању *интегрисаног приступа* решавању многих питања која могу утицати на доношење спољнополитичких одлука Европ-

---

²⁰ International Court of Justice – ICJ, “Ecuador institutes against Colombia with regard to a dispute concerning the alleged aerial Colombia of toxic herbicides over Ecuadorian territory”, (ed.), International Court of Justice – ICJ, 2008

²¹ James Suggett, “South American Presidents Unite to Defend Bolivia Against Destabilization”, ZNET, The Spirit of Resistance Lives, <http://www.zcommunications.org/znet/viewArticlePrint/18852>, p.1, од 04.04.2009.

²² У изјави Бените Фереро Валднер (*Benita Ferrero-Waldner*), као представнице Европске комисије, се помиње УНАСУР као незванично признање од стране Европске уније. Видети о томе: European Commission – Commissioner Benita Ferrero-Waldner – Speeches, http://ec.europa.eu/commission_barroso/ferrero-waldner/speeches/..., од 02.04.2009.

ске уније. Ако државе Јужне Америке трочетвртинском већином усвоје Уставни споразум УНАСУР, онда би оне биле у ситуацији да буду субјект међународних односа, што значи активну улогу држава потписница УНАСУР-а у трансформацији светског поретка. Према мишљењу аутора, дубља интеграција држава Јужне Америке може довести до ситуације сличне оној која је настала након уједињења Немачке шездесетих година XIX столећа. Некадашње немачке државице су, пре уједињења, прошле кроз сличан период кроз који данас пролазе државе Јужне Америке, када су од 1648. до 1870. године представљале објект спољне политике великих сила. Намера држава Јужне Америке да интегришу своје националне природне и људске ресурсе представља неодољиви изазов за државе потписнице Уставног споразума УНАСУР-а, јер државе Јужне Америке у Унији јужноамеричких нација прерастају из објекта спољне политике великих сила у активног субјекта међународних односа. Интеграција националних природних и људских ресурса уређена је чланом 3. Уставног споразума УНАСУР-а.²³

Закључак

Државе Јужне Америке имају велики потенцијал кога су свесни јужноамерички државници када су 2008. године потписали Уставни споразум УНАСУР. Са становишта вођења спољне политике, Европска унија би се осећала равноправном с државама потписницама Уставног споразума УНАСУР-а ако би државе Јужне Америке усвојиле тај основни правни документ на регионалној основи. У том случају, спољна политика САД би морала да се подвргне процесу редефинисања према државама Јужне Америке, будући да САД доносе спољнополитичке одлуке које су усмерене на националне ентитете Јужне Америке. Коначно, постојање УНАСУР-а за Србију може бити прекретница у дефинисању њеног националног опстанка. То значи да трговински блокови Јужне Америке – Андска заједница народа и Заједничко тржиште Југа упућују прећутну, али јасну поруку свету: национална држава може опстати ако тај опстанак прилагоди колективним законима у виду кооперације с државама подрегиона, односно региона. Евентуална одлука Србије да се повеже са светом преко речног канала Рајна-Мајна-Дунав и речног система Дунав-Морава-Вардар-Солунски залив би осигурала опстанак Србије у променљивим законима светске трговине и међународних односа.

---

²³ Andean Community – CAN, South American Union of Nations Constitutive Treaty, <http://www.comunidadandina.org/ingles/csn/treaty.htm>, p.2, од 03.04.2009.

Литература

1. Љубомир Палигорић, „Историја Латинске Америке”, (прир.), Југословенско удружење латиноамериканста и Институт за међународну политику и привреду у Београду, Београд, 2003.
2. European Commission, “MERCOSUR, Regional Strategy Paper, 2007-2013”, (ed.), European Commission, E/2007/1640, 2007.
3. European Commission, Official Journal of the European Union, C360, (ed.), European Commission, 2007.
4. European Commission, “IV European Union-Latin America and the Caribbean Summit Declaration”, (eds.) Confédération syndicale des travailleurs des Amériques, Confederación sindical de los trabajadores de las Américas, Trade Union Confederation of the Americas; Confédération européenne des Syndicats, Confederación Europea de Sindicatos, European Trade Union Confederation; Confédération syndicale internationale, Confederación Sindical Internacional, International Trade Union Confederation, 2008.
5. International Court of Justice – ICJ, “Ecuador institutes against Colombia with regard to a dispute concerning the alleged aerial Colombia of toxic herbicides over Ecuadorian territory”, (ed.), International Court of Justice – ICJ, 2008.